

לו אהרן שמצדו כן נראה מיעוט הירח – שמא לא שמעת בקדשי דורות, היינו בכפרת חסרון – מיעוט הירח – שיתכפר באכילתנו באנינות, שאין רצונו יתברך בתיקון וגילוי זה עד לעתיד. פסול 'יוצא' שנופל בקרבן, מורה על עוצם החטא והדבקות בו עד שלא זכה לכפרה שבאכילת הכהנים. ופסול 'נכנס דמה לפני' מורה להיפך, על כפרה גמורה מצד העומק אלא שאין היא גלויה לכל אלא לפני ולפנים, וכלפי חוץ אף היא נשרפת. וטען משה, הרי חטאת זו לא נכנסה ולמה לא גיליתם הכפרה באכילתה? השיב אהרן, אם ביום רצון זה קרה אותי כאלה ולבי עדיין אינו מפויס בשלמות – אות הוא שאין הקב"ה רוצה בגילוי כפרת מיעוט הירח – החסרון שבשורש – עד עת קץ, והרי היא כחטאת שנכנס דמה לפני ולפנים שאין הכפרה מגולה. וסיבב הקב"ה בשעיר הראשון שישרף, לגלות ענין זה, שלא יתלה האדם שורש הקילקול בתולדה בעצמו, ובל יודה בגריעות נפשו, אלא ימסור הכל לה' ויאמר, לך לאומן שעשאני וכו' כענין שאמר דוד (תהלים נא) הן בעוון חוללתני...

דף קב

'שאני מראות נגעים דאהרן ובניו כתובין בפרשה' – 'מבואר דיש דין כהן ויש דין אהרן ולבניו, ולהכי מתייחס פינחס (במדבר כ"ה י"א) אף אחר אהרן' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

'וכל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם, והכתיב ויצא (משה) מעם פרעה בחרי אף ולא אמר ליה ולא מידי? אמר ריש לקיש: סטרו ויצא' – יש לדקדק קצת, הלא אמרו כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם, וכאן הרי לא נאמר? [ומהרש"א ז"ל כתב שאפשר משום כבוד מלכות לא פרסם הכתוב. ועדיין אינו מיושב דמ"מ מצינו חרון אף שלא נאמר בו רושם?]
ואולי ריש לקיש דרש: 'מעם פרעה בחרי אף', על ידי שסטר לו משה על לחיו, חרה (-לשון התחממות) אפו של פרעה, הרי שהרושם נאמר בכיטוי זה עצמו.
ורבי יוסף חיים בספרו 'בן יהודע' כתב שאי אפשר לפרש סטרו כפשוטו, שהרי באותו מעמד חלק לו כבוד אפילו בדיבור, שאמר לו 'וירדו כל עבדיך...' וכיצד יכהו – אלא הכוונה שהפך פניו ממנו ביציאתו והפנה לו גבו. וזהו 'סטרו' – צדדו [יסטרא – תרגום של צד], ודרש מדכתיב 'ויפן מעם פרעה' – פנה והפך עצמו מהצד שעם פרעה, ממולו. וכיוצא בזה פרש מהר"ל מפראג, שלא סטרו ממש אלא דיבר קשות כנגדו, וכענין 'יש בוטה כמדקרות חרב' (וע"ע שם משמואל; ספר הפרשיות – בא).

'ביקש משה מלכות... לו ולזרעו' – ע' בספר נתיבות עולם למהר"ל (נתיב האמת עמ' קצח) דברים עמוקים בענין בני משה, מפני מה לא זכו למעלתו, כבני אהרן. וע"ע אבני נזר יו"ד שיב, מב.

(ע"ב) 'לעולם כדקאמר מעיקרא, אי משום טמא – טמא (בשטמ"ק הגיה במקום 'טמא': הא) לא כתיב, ואי משום בעל מום – רחמנא רבייה' – ומכל מקום מדוע נקטה המשנה 'ראוי לעבודה' והלא לכאורה נראה שתלוי יותר באכילה, שהרי כל האוכלים חולקים [מלבד קטן], וכל שאינם אוכלים אינם חולקים – ע' מש"כ לעיל צט.

זמה במקום שהורע כחי בחטאת אצל נשיי ועבדיי דחיתוך מחטאת ישראל, מקום שיפה כחי בכבוד

דכוליה דילי היא – לא אמר יפה כחי בבכור אצל נשי ועבדיי. וזה סיוע למה שכתב הרשב"א (בנדרים יא סע"ב) שאין הבכור נאכל אלא לזכרי כהונה, וכ"כ הראב"ד (בהשגותיו נדרים א,יא). ולפי"ז צ"ל 'שהורע כחי בחטאת דלאו כולה דילי', ואפשר אגב חזו ושוך דלעיל הובא אותן מלים בטעות. ואולם בתוספתא מבואר שהבכור נאכל לכל גם לנשי הכהנים ולעבדיהם. וכן פסק הרמב"ם (מע"ק י,ה בכורים א,י). וצריך לפרש שבכלל 'דכוליה דילי היא' הרשות להאכיל לנשי ולעבדי.

והאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: בכל מקום מותר להרהר חוץ ממרחץ ומבית הכסא?! – לאונסו שאני – מהו 'בכל מקום מותר להרהר'? – לומר, אפילו כשהוא מהלך במבואות המטונפות, סובר ר' יוחנן שמותר להרהר בדברי תורה (פסקי הרי"ד). ואולם להלכה נפסק (באו"ח פה,ב) שבכל מקום טינופת, כלומר כנגד צואה ומי רגלים – אסור להרהר, ולכן אסור לת"ח לעמוד במקום הטינופת, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלא הרהור תורה. (ותלוי הדבר במחלוקת האמוראים בברכות כד: ור' יוחנן סובר שם שמותר אף להניח ידו על פיו כשמהלך במבואות המטונפות ולקרוא כך ק"ש. וכן בירושלמי (ברכות ג,ד) נחלקו אמוראים האם מותר להרהר בבית הכסא. ואולם יש מפרשים שמדובר לאונסו, והמחלוקת היא האם מחויב לדחוק עצמו ולדחות הרהורו אם לאו. אך יש מפרשים המחלוקת בהרהור מרצון. ע' ברכי יוסף פה,א).

– יש שכתבו שכיון שאנוס הוא בהרהורו, יכול אף לבטא בשפתיו. והוכיחו זאת מסוגיתנו, שכן משמע שרב שמע זאת מראבר"ש כשהיה שם (ע' בדרישה או"ח פה; בהגהות יעב"ץ). ואולם בספר ברכי יוסף (להרחי"א – בסי' פה. וכ"כ בספרו פתח עינים כאן), וכן ביצועות יעקב הסיקו שהדיבור אסור. ואת הראייה שמסוגיתנו יש לדחות – שאין הכוונה ששמע ממנו שם, אלא שמע ממנו בבית המדרש דברים אלו שנתחדשו לו במחשבתו שם (כמו שפרשו בברכת הובח ובצאן קדשים).

ולכתחילה חובה על האדם לדחות הרהורו ממנו, ואולם אם הרהר לאונסו – לא עשה איסור (עפ"י משנה ברורה פה סק"ח).

אפשר שזו היתה כוונת רבה בר רב הונא שישב בגיגית מים והיה מתעסק במדידה, (ע' שלהי שבת) – כדי להימנע מהרהור בדברי תורה.

– בתרומת הדשן (מא, והובא ברמ"א ביו"ד סוס"י רמו) דן האם מותר להכנס למרחץ מתוך הלכה שאינה פסוקה; שמא יש לדמות זאת לתפילה שאסור לעמוד להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה, שמא יעיין בה בתפילתו. וכתב לחלק בין הנידונים, לפי שבתפילה הקפידו אף על טרדה מועטת, אבל בבית המרחץ, כיון שיודע שאסור להרהר שם לא גזרו, לפי שיש בו כח להכריח את לבו שלא ירהר. ועוד, משום גנאי וזלזול לדברי תורה, אין חוששים שיהרהר. וסיים: 'אמנם הדבר ידוע הוא שקשה מאד להסיר מלבו בהרהורי התורה אפילו במקום הטנופת מי שלבו נבהל ולהוט לעיין בפלפול הלכה. ואף כי אמרינן בפרק 'מי שמתו' (ברכות כד:): אמר רב הונא: תלמיד חכם אסור לעמוד במבואות המטונפות מפני שאי אפשר לו בלא הרהור תורה – אלמא דחיישינן להכי. וצ"ע'. [ואולם הרמ"א כתב בהחלט להתיר, שיש לחלק בין עמידה במבואות מטונפות לכניסה למרחץ. וכתב הש"ך (סקכ"ח) שגם דעת התרומת הדשן כן להלכה].

לדברי רבי יהודה ורבי שמעון, סבר משה שהיה להם לאכלה באנינות ביום. וא"ל אהרן: שמא לא שמעת אלא בלילה ולא ביום. ולכך הניחו את החטאות לערב, ובינתיים נטמאה חטאת ר"ח באונס, לכן שרפוה. וישמע משה וייטב בעיניו. הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא אמר שמעתי ושכחתי.

ד. הדינים המיוחדים לאותה שעה:

מנחת ציבור נאכלת. שלא מצינו מנחת ציבור נאכלת. [וכן הוקרב קרבן שלמי ציבור קדש קדשים. אמנם מצינו קרבן כזה בשלמי עצרת. וכן היה בחנוכת הבית בימי שלמה].
אכילת הקדשים באנינות. לרבי יהודה, בלילה ולא ביום, ואף שעיר ראש חדש שהוא 'קדשי דורות'. ולרבי נחמיה – רק בקדשי שעה ואף ביום (רש"י).
עוד משמע (ערד"ה משה) **שכל עבודת היום השמיני לא היתה כשרה אלא בכהן גדול** (וע' בזה בגבורת ארי ריש יומא; טהרת הקדש; הדושי הגר"ז שמיני; אגרות משה קדשים, ד. וע' ברמב"ן עה"ת ובשפ"א כאן).

ה. יש אומרים שפינחס היה כהן בימי המילואים (כן סוברים החכמים החולקים על ר' נחמיה, ששאלוהו והלא פינחס היה עמקן. וכ"נ דעת ר' יהושע בן קרחה לקמן קב.). יש אומרים שלא נתכהן אלא במעשה זמרי (ר' אלעזר בשם ר' חנינא), וי"א כששם שלום בין השבטים בימי יהושע, רק אז נעשה כהן בפועל (רב אשי. עתוס').

דף קב

קסו. א. האם משה רבינו היה 'כהן גדול' ו'מלך'?

- ב. האם יש מקום לאימת מלכות וגינוני כבוד כלפי מלך רשע?
- ג. מה נלמד מכל זכר הנאמר שלש פעמים באכילת קדשים?
- ד. הטמא שאינו חולק בקדשים – מהי השעה הקובעת בדין זה?
- ה. מנין שטבול יום אינו חולק בקדשים לאכול לערב?

א. לדברי חכמים, לא נתכהן משה אלא לשבעת ימי המילואים בלבד. ויש אומרים (וכן נקט רב): משה רבינו כהן גדול היה ולא פסקה כהונה ממנו גם אחר כך, רק מזרעו פסקה. [ומ"מ לא היה עסוק באכילת קדשים בימי המילואים, שטרוד בשכינה, להיות תמיד בהר מבקר ועד ערב]. ומכל מקום אינו כשר לראיית נגעים, שכתוב בהם אהרן ובניו. (לכאורה משמע שלדברי רבי יהושע בן קרחה לא נתכהן משה).

בכמה מקומות מובא בדברי חז"ל שמושה רבינו מלך היה [וכמו שנאמר ויהי בישרון מלך]. וכן מובא כאן, חמש שמחות היתה אלישבע יתירה על בנות ישראל, ואחת מהן – יבמה מלך. וכן אמרו במדרש (תנחומא בהעלותך ט) לענין החצוצרות. וכ"כ הרמב"ם (בית הבחירה ו,יא – לענין קידוש העורות) שמושה רבינו מלך היה.

ב. רבי ינאי ורבי יוחנן אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך, כמו שמצינו כלפי פרעה ואחאב. [ומשמע בגמרא לכאורה שריש לקיש חולק וסובר שיש להעזיז פניו לפני מלך רשע. וע' מהרש"א. ובספר פתח עינים דן האם להשוות שאלה זו למחלוקת הראשונים בדין כבוד להורים רשעים].

ג. למדו מכל זכר בכהנים... שלש פעמים – לרבות בעל מום שחולק בקדשים [שהרי לענין אכילה כבר מפורש בכתוב שמותר], בין תם מעיקרו בין בעל מום מעיקרו, בין במום עובר בין בקבוע.

ד. מי שהיה טמא בשעת זריקת הדם – אינו חולק בקדשים, אעפ"י שהיה טהור בשעת הקטרה (המקריב את דם השלמים... לו תהיה שוק הימין למנה).

התוס' (ט.צ.) צדדו שצריך שיהא טהור אף בשעת קבלת הדם. ולדברי רב נהוראי בתוספתא (מנחות יג) אף בשעת שחיטה.

היה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה; לדברי חכמים חולק, וכן דייקו ממשנתנו. ולאבא שאול אינו חולק. ונסתפק רב אשי בדעת אבא שאול, כאשר היה טהור בזריקה ובהקטרה וטמא ביניהם. ועלה ב'תיקו'.

הרמב"ם (מע"ק י, כב) פסק כאבא שאול. ובנידון הספק – אם תפס אין מוציאים מידו (וע' זבח תודה).

ה. מארבע מקראות שנאמרו במנחה בחטאת בשלמים ובבכור, למדו שטבול יום אינו חולק, רק לכהן המקריב – לו יהיה.

לענין נתינת בכור בהמה [ע"י בעליו] לכהן שאינו ראוי לעבודה כגון טבול יום, משמע מפרש"י שהדבר תלוי בדעות החכמים (רב אחאי ורבנן). והרש"ש פרש באופן אחר, ולפירושו לדברי הכל רשאי ישראל ליתן לטבול יום, רק כאשר מסר את הבכור בסתם לבית אב, אפשר שאין מחלקים אותו לטבול יום.

דף קג

קסז. אלו מהקרבת דלהלן עורותיהם ניתנים לכהנים, ואלו שאין עורותיהם לכהנים?

א. קרבן שנפסל.

ב. עולה שנשחטה שלא לשמה.

ג. אשמות חטאות ושלמים.

ד. עולת אשה ועולת עבדים.

ה. עולת גרים.

ו. עולה הבאה מן המותרות, כגון אשם שמתו בעליו ונפל בו מום ונלקחה עולה בדמיו.

ז. המתפיס עולה לבדק הבית.

א. קרבן שנפסל בזריקת הדם או קודם לכן, הואיל ולא היתה בו שעת היתר למזבח, לא זכו הכהנים בעור, אלא העור נשרף עם שאר הקרבן (עלת איש – עולה שעלתה לאיש). ארע הפסול לאחר הזריקה – העור ניתן לכהנים.

וכן בקרבן שלמים שהעור לבעלים, אם נפסל קודם זריקה, לא זכו הבעלים בעור (ע' שפת אמת). הופשט העור לפני הזריקה ונפסל הבשר – נחלקו תנאים האם הזריקה מתירה את העור כשהוא בפני עצמו, כמפורט להלן.

ב. עולה שנשחטה שלא לשמה – עורה ניתן לכהנים (עור העלה מכל מקום).

לדעת בן עזאי (יא:) שהקרבן פסול – נראה פשוט שאין העור ניתן לכהנים.